

SOSYAL SERMAYE OLGUSU OLARAK ELE ALINAN UFM'LERİN İKTİSADİ KALKINMAYA VE REFAHA OLAN ETKİSİ ÜZERİNE AMPİRİK BİR UYGULAMA*

AN EMPIRICAL PRACTICE ABOUT IFCS THAT ADDRESSED AS A PHENOMENON OF SOCIAL CAPITAL AND ITS EFFECT ON PROSPERITY AND DEVELOPMENT

Mustafa ÖZTÜRK**
F. Bahar şANLI GÜLBAHAR***

Öz

Dünyanın hemen her bölgesinde iktisadi ve finansal konular üzerinde çalışmalar yapan araştırmacılar Amerika Birleşik Devletleri, İngiltere ve Kanada gibi Anglosakson kökenli ülkelerin finans merkezli kalkınma başarılarını kapsamlı çalışmalarla incelemektedirler. Adı geçen finans merkezi ülkelerin kalkınma hususunda gösterdikleri başarıyı farklı bilim disiplinleri farklı bakış açıları ile ele almaktadırlar, örneğın finans kökenli araştırmacılar bu başarıda düşük fonlama maliyetlerinin etkili olduğunu düşünürken; İktisat temelli yaklaşım sergileyen yazarlar Shumpeteryan yenilikçi ekonomilere atıf yapmaktadırlar. Sosyologlar ise bir başka açıdan yaklaşarak iktisaden lider ülkelerdeki kalkınmanın toplumların zaman içinde evrimleşmesi ve gelişmesi sonucunda mümkün olabildiğini öne sürmektedirler. Nihayetinde bu görüşlerin hepsinin 20 YY' da bir sepette disipline edilerek "sosyal sermaye olgusu" olarak öne çıktığı görölmektedir. 20 YY'da beliren söz konusu sosyal sermaye olgusu ışığında bu çalışma hem sosyolojik hem iktisadi hem de finansal dinamikleri etkileme gücüne sahip UFM'leri (Uluslararası finans merkezlerini) bir sosyal sermaye olgusu olarak ele almakta ve UFM'lerin ülkele-
rin kalkınma ve refahına olan potansiyel etkilerini incelemektedir.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Sermaye Olgusu, UFM'ler, İktisadi Kalkınma

* Bu alışma İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırlanan "İstanbul Finans Merkezi Projesi Hedefinin Türkiye'nin Kalkınmasına ve Refahına Etkisi" başlıklı doktora tezinden türetilmiştir.

** İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Bölümü Öğrencisi, İktisat Ana Bilim Dalı, E-Mail: mustafa.ozturk@ogr.iu.edu.tr.

*** Prof. Dr., İstanbul Üniversitesi, İktisat Bölümü, İktisat Politikası Ana Bilim Dalı, E-Mail: bsanli@istanbul.edu.tr

Jel Kodları: A13, G15, O10

Abstract

Researchers on economic and financial issues in almost every region of the world examine the financial-centered development achievements of Anglo-Saxon countries such as the United States, England and Canada with extensive studies. The success of these financial center countries in the development of different science disciplines address different perspectives, for example, researchers from finance think that low funding costs are effective in this success. The economics-based authors refer to Shumpeterian innovative economies, Sociologists, on the other hand, argue from another perspective that development in economically leading countries is possible as a result of the evolution and development of societies over time. Ultimately, all of these views were disciplined in a basket in the 20 th century as “social capital phenomenon. In the light of the social capital phenomenon that emerged in the 20 th century, this study considers IFCs (international financial centers) that have the power to influence both sociological, economic and financial dynamics as a phenomenon of social capital and the potential impacts of IFCs on the development and welfare of countries.

Keywords: The phenomenon of social capital, IFCs, Economic Development

Jel Codes: A13, G15, O10

Giriş

Sosyal sermaye Yirminci Yüzyıl'a ait modern bir kavramdır. İktisadi olarak sosyal sermaye toplum içerisindeki kapsayıcı kurumların birbirleri arasında güven ve şeffaflık ilkelerine dayalı sosyal ağlar vasıtasıyla etkileşimde bulunması sonucunda ortaya çıkan ekonomik getiridir. Sosyal sermaye olgusunun özünde kurumsallaşmış sosyal ağlar yaklaşımı yatmaktadır. Bu yaklaşıma göre karşılıklı güven duygusunun tesis edilebildiği şeffaf katımlı ve çok boyutlu iktisadi ve sosyal ilişkiler etkin sosyal ağların ortaya çıkmasını sağlamakta ve bu durum stratejik düzeyde ekonomik getirili bir sonuç ortaya çıkarmaktadır. Söz konusu bu stratejik ekonomik getiriyi başlangıçta iktisatçılar açıklanmayan ve gözden kaçan bileşenler olarak tarif etmeye çalışmışlardır ancak 1990'lı yıllarla birlikte sosyologların konu üzerine daha derinden çalışmalar yaparak yaklaşımlar geliştirmesi sonucunda konu kalkınma iktisatçıların da dikkatini çekerek iktisadi kalkınmanın olmazsa olmazı haline dönüşürmüştür. Başlangıçta sosyologların toplumcu yaklaşımlarla incelemeye aldığı daha sonra iktisadi kalkınma üzerindeki hayati etkisini idrak eden iktisatçıların üzerinde yoğunlaştığı sosyal sermaye kavramının post-modern bir evrimleşme sonucunda yeni olgusal tanımı şu şekilde yapılabilir: Bilgi üretimini ve üretilen bilgilerin aktif kullanımını gerçekleştiren aktörlerin birbirleriyle güven temelli, kurumsal sosyal ağlar vasıtasıyla etkileşim içerisinde oldukları ve bu sayede işlem ücretlerini azaltarak verimli girişimleri destekledikleri, uzmanlaşarak bölümlere ayrılmış ve bu sayede etkin ve verimli bir hal almış yapının nihayetinde toplum refahını artırıcı buluşları teşvik kabiliyetine sahip etkisini şekillendirdikleri ve aynı zamanda bu şekillendirmenin etki ve sonuçları sonucunda her bir aktörün etkilenip yeniden şekillenerek yeni bir yapıya kavuştuğu ve bir değişim döngüsü içerisinde girilen bu sürecin hem etkilenen hem etkileyen yönüyle ele alındığı sofistike bir olgudur. Bu tanımın içerisinde bahsedilen aktörler sivil toplum örgütleri, üniversiteler, bankalar, yatırım şirketleri, risk sermayesi şirketleri, hukuk şirketleri, düzenleyici ve denetleyici kurumlar, Ar-ge şirketleri, teknoloji şirketleri ve bir UFM'nin (Uluslararası Finans Merkezi'nin) hem etkilediği hem de etkilendiği

diğer kurum, kuruluş ve paydaşlardır. Bu yaklaşımla bu çalışmada UFM' ler ilk defa sosyal sermaye olgusunun vücut bulmuş hali olarak ele alınmıştır. GFCI 24'ün UFM' leri değerlendirirken merkezlerin sosyal sermaye birikimini derecelendirdiği yüz otuz üç ayrı başlık bir UFM olgusunu sosyal sermaye olgusu olarak ele alınmasını destekler niteliktedir. GFCI 24'ün somut istatistiki ölçümlerinin sonuçlarından cesaret alınarak hazırlanan bu çalışmanın literatür taraması sürecinde ulaşılan yazınların hiçbirinde bir UFM olgusunun bir sosyal sermaye olgusu olarak ele alındığı çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu açıdan çalışma sosyal sermaye olgusuna UFM'ler özelinde bir bakış açısı kazandırma amacı taşırken aynı zamanda söz konusu olgunun ülkelerin kalkınma ve refahını artırma sürecine etkisini de icatlar, yenilikler ve ticari markalar gibi istatistiki değişkenler ile incelemektedir. Çalışmanın ekonometrik bulguları, risk sermayesi üretebilme gücüne sahip yüksek sosyal sermaye olgusu barındıran ekonomilerin (bir UFM'ye sahip olan ülkeler) yeni buluşları finanse ederek kalkınmanın yolunu açtığı yönündeki literatür bulgularını destekler niteliktedir.

1. Sosyal Sermaye Olgusu ve Kalkınma Üzerine Teorik alışmalar

Günümüzde sosyal sermaye; kolektif aktivitelerin ilerleyişinde, demokratik yönetimin sürdürülmesinde, genel ekonomik refahın yaratılması sürecinde kilit bir unsur olarak değerlendirilmektedir. (Çetin, 2006, 1) Sosyal sermayenin iktisadi meselelere etkisinin dışsal olduğunu savunan sınırlı görüşlere karşın; Adler ve Kwon, (2000), Putnam (2000), Fukuyama (2000), Woolcock (1998), Nahapiet ve Ghoshal (1998) gibi araştırmacılar kavramın içselliği üzerinde durmaktadırlar. (Çetin, 2006, 3) Kavramın modern anlamıyla ilk olarak West Virginia üniversitesinden Hong Fan tarafından 1916'lı yıllarda tartışıldığı görülmektedir. (Iravani, 2010, 968) Olgunun iktisadi kalkınma ve sosyoloji yazınındaki popülaritesi ise 1980'li yıllardan sonra Pierre Bourdieu, James Coleman ve Robert Putnam'ın çalışmalarıyla birlikte artmıştır. Bourdieu'ya göre sermaye üçe ayrılmaktadır, birincisi iktisadi anlamda ifade edilen bina, makine, teçhizat, nakit gibi mülkiyet hakkı doğuran fiziki sermaye, ikincisi istenildiği takdirde fiziki sermaye ile değiştirilebilir eğitim ve kültür süreçleri sonucunda kazanılan beşerî sermaye; üçüncüsü ise belirli şartlar altında kurumsallaştırılmış olan sosyal sermayedir. (Yarcı, 2011, 131). Literatürde ilk ampirik çalışmaların başında Putnam, Leonardi ve Nanetti'nin (1993) iki değişkenli korelasyon tekniği ile İtalya'da sosyal sermaye olgusunu demokrasi bağlamında inceledikleri çalışma gelmektedir, çalışmanın ulaştığı sonuca göre yüksek büyüme ve kalkınma için yüksek sivil kültür gereklidir. Whiteley (1997) 1970-1992 yıllarını inceleyen, kontrol değişkenleri olarak eğitim ve demokrasinin kullanıldığı otuz dört ülkeyi kapsayan panel regresyon sonuçlarına göre kültürel değişkenleri içeren neo-klasik modeller, geleneksel ekonomik büyüme modellerinden üstündür. Granato ve diğerlerinin (1996) yirmi beş ülke üzerinde 1960 ve 1989 yıllarını kapsayan zaman diliminde eğitim, yatırım, kişi başına milli gelir gibi değişkenleri inceleyerek regresyon tahmini yaptıkları çalışmanın sonuçlarına göre kültür öğesini içeren kalkınma modelleri kültür öğesi içermeyen neo-klasik büyüme modellerinden daha etkilidir. Swank (1996) yirmi beş ülkede büyüme ve kalkınmayı inceleyen koparatifçilik ve konfüçyüzcülüğü kontrol değişkenler olarak modele dahil eden regresyon analizi sonuçlarına göre sosyal sermaye büyüme ve kalkınmanın ön koşulu kabul edilmektedir. Jackman ve Miller'ın 1960-1989 yılları arasında yirmi beş ülkeyi kapsayan, eğitim, yatırım ve sömürgeciliği kontrol değişkenler olarak modele dâhil ettikleri regresyon analizi sonuçlarına göre kurumların doğru bir şekilde bir arada toplulaştırılması ekonomik kalkınmanın öncülüğünü

yapabilecek etkiye sahiptir. (Schneider, Plümper, Baumann, 2000, 310) Fukuyama (1995) ABD, Almanya ve Japonya gibi ülkeleri kurumsallaşmış ve profesyonelleşmiş şirketlerin hâkim olduğu bir grupta; İtalya, Fransa, Hong Kong, Tayland gibi ülkeleri aile şirketlerinin hâkim olduğu, göreceli küçük işletmelerin hüküm sürdüğü diğer bir grupta ele alarak değerlendirmiştir. Fukuyama'nın ulaştığı sonuçlara göre sosyal sermaye birikiminin kapsadığı kurumsallık ve profesyonellik güven düzeyini artırarak iş yapma maliyetlerini düşürmektedir, bu durum sosyal sermaye birikimi yüksek ülkelerin şirketlerinin düşük sosyal sermayeye sahip olan ülkelerin şirketlerine kıyasla daha verimli çalışarak toplumsal refah oluşumuna etki ettiğini açıklamaktadır. (Çetin, 2006, 5) Knack ve Keefer'in (1997) Dünya değerler anketlerinden elde ettikleri güven ve sivil normlar verilerini kullanarak 29 ülke üzerinde yaptıkları sosyal sermayenin ülke ekonomileri üzerindeki etkileri araştırmasının sonuçlarına göre güven ve sivil normlar ülkelerin ekonomik performanslarını pozitif etkilemektedir. Patton ve Kenney'nin (2003) sosyal sermayenin Silikon Vadisi firmaları üzerindeki etkisini inceledikleri çalışmalarında Silikon Vadisi, girişimci kapitalistler, girişimciler ve yatırım bankacıları ağı gibi aynı faaliyetlerde bulunan aktörler arasında güçlü yatay ağlara sahiptir. Silikon Vadisi'ne başlangıçta New York'tan gelen yatırım bankalarının getirdiği risk sermayesi kültürü vadinin firmalarının gelişiminde ana faktör olmuşlardır. Patton ve Kenney'e göre New York finans merkezinin sahip olduğu tüm koşullar Silikon Vadisi firmalarının buluş ve üretim gücünün ana motoru durumundadırlar. Castilla vd. 2000 yılında Silikon Vadisi'ndeki firmaların gelişimlerinin sistematik bir haritasını çıkarmak üzere giriştikleri çalışmanın sonucuna göre finans, hukuk, girişim, mühendislik ve eğitim kurumları vadideki şirketlerle yatay sosyal bağlara sahiptir. Vadideki firmaların sistematik gelişimlerinde New York bağlantılı risk sermayesi şirketlerinin ve sofistike finansal işlemlerin iş akışını düzenleyen hukuk şirketlerinin etkisi vadinin arkasındaki esas gücü oluşturmaktadır. Çetin (2006) kalkınmada sosyal sermaye ağlarının rolünü Silikon Vadisi örneğini inceleyerek araştırmıştır, Çetin'in ulaştığı sonuçlara göre "Silikon Vadisinde üniversiteler, araştırma merkezleri, endüstri firmaları, risk sermayesi firmaları, hukuk büroları ve yatırım bankaları gibi ekonomik aktörlerin hem kendi içinde hem de aralarındaki sosyal ilişkiler bölgenin ekonomik kalkınmasının temelini oluşturmaktadır" Erselcan(2009) "Sosyal sermayeyi girişimcilerin ekonomik kaynaklara ulaşabilmesi" olarak tanımladığı ve Sivas, Kayseri, Yozgat illerindeki imalat sanayinde faaliyette bulunan KOBİ'lerin ekonomik performansları üzerinde sosyal sermayenin bir etkisinin olup olmadığını araştırdığı çalışmada sosyal sermaye olgusu net bir biçimde firmaların rekabet etkinlikleri üzerinde etkileyici bir faktör olarak ortaya çıkmıştır. Özcan'ın (2011) 46 ülkeyi kapsayan statik panel veri analiz yöntemiyle kalkınma ve sosyal sermaye üzerine yaptığı çalışmanın sonuçlarına göre: "sosyal sermaye düzeyi ekonomik kalkınma üzerinde pozitif etkiye sahip çıkarken geleneksel ilişkilere dayalı iş yapma biçimleri ekonomik kalkınma üzerinde negatif etkiye sahip çıkmıştır. Tülüce (2013) 1999-2009 yıllarını kapsayan 26 ülkede ekonomik büyümenin sosyal sermaye faktöründen etkilenme düzeyini panel veri analizi yöntemiyle test etmiştir. Çalışmanın sonuçları: "Genel olarak sosyal sermaye faktöründeki pozitif gelişme büyümeye olumlu katkı yapmaktadır." Yönündeki ifadeyi destekler niteliktedir. Aydın (2015) Sosyal sermaye olgusunun Avrupa Birliği ülkelerinin kalkınma düzeylerini etkilemede nasıl bir etkiye sahip olduğunu seçilmiş 24 Avrupa Birliği ülkesi için 2007-2012 yılları arasında Panel veri regresyonu uygulayarak en küçük kareler yöntemi kullanmak suretiyle analiz etmiştir. Çalışmanın sonuçlarına göre "genel itibarıyla sosyal sermaye düzeyindeki artış ekonomik kalkınma üzerinde pozitif etkilidir" ifadesi desteklenmektedir. Gündoğdu (2015) iş ağları ve sosyal sermayenin uluslararasılaşma ve

yenilikçilik üzerindeki etkisini bağın gücünün düzenleyici rolüyle incelemiştir. 200 işletmenin st düzey yöneticisinden derinlemesine mülakat yöntemi ile temin edilen savlar çoklu doğrusal regresyon analizi metodu ile test edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre: sosyal sermayenin hem ilişkisel hem de bilişsel sosyal sermaye boyutları ile yenilikçilik üzerinde anlamlı ve pozitif etkisi olduğunu göstermektedir.

2. Araştırma Yöntemi ve Veri Seti

Bu çalışmada kullanılan borsa kapitalizasyonu verileri incelenen on ülke için her birinin uluslararası finans merkezi olmanın birinci koşulu sayılan finansal serbestleşmeye başladığı kritik tarih ile 2017 yılları arasını kapsayan dönem için Dünya Bankası veri setinden elde edilmiştir. (Brezilya 1994-2017, in 2002-2017, Endonezya 2002-2017, Malezya 1991-2017, Meksika 1991-2017, Singapur 1997-2017, Güney Afrika 1995-2017, Tayland 1988-2017, Türkiye 2003-2017, B.A.E./Dubai 2004-2017). Finans merkezine dönüşmeye başlayan ülkelerin bu tarihlerden sonra gerçekleştirdikleri yıllık toplam endüstriyel tasarım verileri ve ticari marka verileri Dünya Fikri Mülkiyet rgt (WIPO / The World Intellectual Property Organization) veri setlerinden elde edilmiştir. Ekonometrik gözlem olarak panel veri analizi yönteminin Stata 14 programı kullanılarak uygulandığı çalışmada aşağıdaki iki ana iktisadi model test edilmiştir.

$$INDD_{it} = \alpha + \beta_1 MC_{it} + u_{it} \quad (1)$$

INDD: Ülkelerin Gerçekleştirdiği Endüstriyel Tasarım Sayısı

MC: Ülkelerin Borsa Kapitalizasyonu (2017 USD Değeriyle)

$$TRDMRK_{it} = \alpha + \beta_1 MC_{it} + u_{it} \quad (2)$$

TRDMRK: Ülkelerin Toplam Ticari Marka Başvurusu

MC: Ülkelerin Borsa Kapitalizasyonu (2017 USD Değeriyle),

Ülkelerin borsa kapitalizasyonunu yansıtın değerlerin doğal olarak yüksek veri seti oluşturması sebebiyle ana modellerin doğal logaritması alınarak aşağıdaki gibi modellerin daha sağlıklı yorumuna imkân veren logaritmik modeller oluşturulmuştur.

$$\ln INDD_{it} = \alpha + \beta_1 \ln MC_{it} + u_{it} \quad (3)$$

lnINDD: Gerçekleştirilen Endüstriyel Tasarım Sayısının Logaritması

lnMC: Borsa Kapitalizasyonu Logaritması

$$\ln TRDMRK_{it} = \alpha + \beta_1 \ln MC_{it} + u_{it} \quad (4)$$

lnTRDMRK: Toplam Ticari Marka Başvurusunun logaritması

InMC: Borsa Kapitalizasyonu Logaritması

2.1. Panel Veri Yöntemlerinin Temel Özellikleri

Yatay kesit verilerin zaman serisi verileri ile birleştirilerek analiz edilen çalışmalar panel veri yöntemli çalışmalardır. Bireyler, ülkeler, firmalar, hane halkları gibi birimlere ait yatay kesit gözlemlerin, belirli bir dönemde bir araya getirilmesi ile oluşturulan panel veri N sayıda birim ve her bir birime karşılık gelen T sayıda gözlemden oluşmaktadır. (Tatoğlu, 2018, 2) Genel olarak panel veri modeli aşağıdaki biçimde gösterilebilmektedir;

$$Y_{it} = \alpha_{it} + \beta_{it} X_{it} + u_{it} \quad i=1, \dots, N; \quad t=1, \dots, T$$

Burada Y: bağımlı değişken, X_k : bağımsız değişkenler, α sabit parametre, β eğim parametreleri ve u hata terimlerini yansıtmaktadır. Ekonometrik araştırmalarda panel veri kullanımının; yatay kesit ve zaman serisi veriler ile araştırma yapmaya göre bazı önemli avantajları ve kısıtlamaları söz konusudur. Birim değişkenliğini ve gözlenemeyen heterojenliği modele ilave edebilmek, tahmin sapmasını azaltabilmek, çoklu doğrusal bağlantı problemini azaltabilmek ve daha kapsamlı modeller oluşturabilmek panel verilerle çalışmanın avantajlı tarafı olabilirken; veri toplama, zaman serisinin kısa olma problemleri ve hata payında oluşan sapmalar panel veri modelleri ile çalışmanın dezavantajlı tarafı olabilmektedir. (Tatoğlu, 2018, 15)

2.2 Panel Veri Analizi

$$\ln INDD_{it} = \alpha + \beta \ln MC_{it} + u_{it}$$

Modelde tüm parametrelerin birimlere göre ya da eğim parametresi tüm birimler için sabitken sadece sabit parametrenin birimlere veya zamana göre değişip değişmediğini test edebilmek için ANOVA F ismiyle anılan Moulton ve Randolph tarafından önerilen (1989) F testi gerçekleştirilmiştir. (Tatoğlu, 2018, 170) Söz konusu testin formüsel ifadesi aşağıdaki gibidir:

$$F_1 = \frac{(RRSS - URSS)/(N - 1)}{URSS/(NT - N - K)}$$

RRSS: Kısıtlı Kalıntı Kareler Toplamı

URSS: Kısıtsız Kalıntı Kareler Toplamı

Modelde Birim Etkilerin Varlığını sınamak için tüm birim etkilerin sıfıra eşit olduğu $H_0: u_i=0$ hipotezi sınanmış ve F testi yapılmıştır. Stata 14 paket programı ile sabit etkiler modelini tahmin ederek ulaşılan F testi sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 1. Birim Etki Varlığı ANOVA (F) Testi Sonuçları

$$\ln\text{INDD}_{it} = \alpha + \beta \ln\text{MC}_{it} + u_{it}$$

Standart Hata	.0454164
(t) İstatistik	12.61
Güven Aralığı	.4829391 – – .6620412
Bağımsız Değişken Katsayısı	.5724902
Gözlem Sayısı	213
Gözlem Grubu	10
F Test (9-202)	113.52
R ²	0.6573

Logaritmik modelin, 9 – 202 serbestlik dereceli F test sonuçları 113.52 %95 güven düzeyinde F dağılım tablosu ile karşılaştırılarak test edilmiştir. Sonuçlara göre birim etkilerin “0” a eşit olduğu H₀ hipotezi reddedilmekte ve dolayısıyla birim etkilerin var olduğu anlaşılmaktadır. Modelde Zaman Etkisinin Varlığını sınamak için tüm zaman etkilerin sifıra eşit olduğu H₀: q₁=0 hipotezi sınanmış ve F testi yapılmıştır. Zaman etkiler modelini tahmin ederek ulaşılan F testi sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 2. Zaman Etkisi Varlığı ANOVA (F) Testi Sonuçları

$$\ln\text{INDD}_{it} = \alpha + \beta \ln\text{MC}_{it} + u_{it}$$

Standart Hata	.1048617
(t) İstatistik	12.61
Güven Aralığı	1.011304 – – 1.425106
Bağımsız Değişken Katsayısı	1.218205
Gözlem Sayısı	213
Gözlem Grubu	30
F Test (29-182)	1.13
R ²	0.6659

F test 29-182 serbestlik dereceli olasılık değeri 1.13, %95 güven düzeyinde F dağılım tablosu ile karşılaştırılarak test edildiği sonuçlara göre H₀: hipotezi reddedilememekte ve modelde zaman etkilerin anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Tek yönlü zaman etkinin olduğu tesadüfi etkiler modelini sabit etkiler modeline karşı sınamak için Hausman Testi yapılmıştır. Tanımlama hatasını sınamak için geliştirilen Hausman (1978) spesifikasyon testi çeşitli alanlarda kullanılabildiği gibi panel veri modellerinde tahminciler arasında seçim yaparken de kullanılmaktadır. (Tatoğlu, 2018, 184) H₀: “*Tesadüfi etkiler modeli uygundur* şeklinde” kurulan hipotezi sınamak için Hausman testi uygulanmıştır. Modelin Hausman Testi sonuçları aşağıdaki gibidir:

Hausman Test / Chi2 (1)	5.33
-------------------------	------

Test sonucu olan 5.33, “1” serbestlik dereceli X_2 tablosu ile karşılaştırılarak test edilmiştir. 5.33> 3.84 tablo değerinden büyük olduğu için H_0 reddedilerek tesadüfi etkiler tahmincisinin tutarsız olduğuna ve sabit etkiler tahmincisinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ekonometrik analizlerde heteroskedasite problemi ile zaman serisi verilerinden daha çok yatay kesit verilerle çalışma yapılırken karşılaşılmaktadır. Uygulamada daha çok, yatay kesit birimler içinde hata süreci homoskedastik iken varyansın birimlere göre değişebildiği durumla karşılaşılmaktadır. Bu durum “birimlere göre heteroskedasite” olarak bilinmektedir. (Tatoğlu, 2018, 220) Sabit etkilerin bulunduğu modelde birimlere göre heteroskedasite sınaması değiştirilmiş Wald Testi ile birimler arası korelasyonun varlığının tespiti ise Breusch-Pagan Langrange Çarpımı LM test ile elde edilmiştir. H_0 : *Varyanslar birimlere göre homoskedastiktir.* (Wald Test) H_0 : *Birimler Arasında Korelasyon yoktur.* (LM Test) Şeklinde kurulan hipotezlerin sınaması aşağıdaki test sonuçları sayesinde gerçekleştirilmiştir.

Wald Test (Modifiye) / Chi2 (10)	1043.31
Breusch-Pagan LM Test / Chi2 (45)	156.880

Sonuçlara göre 10 serbestlik dereceli X_2 değeri tablo değeri ile test edildiğinde H_0 : *Varyanslar birimlere göre homoskedastiktir* hipotezi reddedilmekte, varyansın birimlere göre değiştiği anlaşılmaktadır. LM Testinden elde edilen sonuçlara göre test istatistiği 45 serbestlik dereceli X_2 dağılımına uyumaktadır.

Birimler arası korelasyonsuzluğa işaret eden H_0 : Birimler Arasında Korelasyon yoktur reddedilmekte ve birimler arasında korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Sonuç olarak birimlere göre heteroskedasitenin ve birimler arası korelasyonun varlığı anlaşılmaktadır. Sabit etkilerin etkin olduğu modelde otokorelasyon durumunu sınamak için Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin-Watson ve Baltagi-Wu'nun yerel en iyi değişmez testleri kullanılmıştır.

Bhargava vd. (Modifiye) / Durbin-Watson	.30002017
Baltagi-Wu LBI	.43294347

Yukarıdaki test istatistikleri incelendiğinde literatürde kritik değerler verilmemesine rağmen değer 2' den küçükse otokorelasyonun önemli olduğu yorumu yapılmaktadır. (Tatoğlu, 2018, 226) Stata paket programının sunduğu test sonuç değerleri her iki test için de 2'den küçük olduğundan sabit etkiler modeli için otokorelasyon olduğu yorumu yapılabilmektedir. *Zaman boyutu T'nin büyük olduğu düşünüldüğünde Driscoll ve Kraay (1998) standart parametrik olmayan zaman serisi kovaryans matris tahmincilerinin uzamsal ve dönemsel korelasyonun tüm genel formları için dirençli olabilecek şekilde geliştirilebileceğini göstermiştir. Bu tahminci, büyük T ve N durumunda bile heteroskedasite varlığında tutarlı, uzamsal ve dönemsel korelasyonun genel formlarında dirençli standart hatalar üretebilmektedir.* (Tatoğlu, 2018, 276)

Logaritmik, $\ln INDD_{it} = \alpha + \beta \ln MC_{it} + u_{it}$; modelinde heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon olduğu varsayımı altında dirençli standart hatalarla hesaplanan istatistiksel değerler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 3. Driscoll-Kraay Standart Hata Testi Sonuçları

$$\ln\text{INDD}_{it} = \alpha + \beta \ln\text{MC}_{it} + u_{it}$$

Standart Hata (Driscoll-Kraay)	.0682898
(t) İstatistik	8.38
Güven Aralığı	.4180078 -- .7269725
Bağımsız Değişken Katsayısı	.5724902
Gözlem Sayısı	213
Gözlem Grubu	10
Prop > F	0.000
R2	0.4430
F (1, 9)	70.28

Driscoll-Kraay standart hatalarla tahmin edilen sabit etkilerin etkin olduğu ana modele ait istatistik değeri yukarıdaki tabloda gözükmemektedir. Model logaritmik olduğundan parametre katsayısı elastikiyeti vermektedir. Ülkelerin borsa kapitalizasyonu değeri %1 artınca ülkelerin gerçekleştirdiği endüstriyel tasarım sayısı yaklaşık olarak %0.57 artmaktadır. Belirginlik katsayısı R2 yaklaşık %45 tir, bilindiği üzere ekonometrik modellerde bağımsız değişken sayısı arttıkça R2 değeri artmaktadır, modelin sunduğu R2 değerini modelin bir bağımsız değişkenli model olduğu gerçeği ile ele almak daha anlamlı değerlendirmeye imkân sunabilir. Modeldeki açıklayıcı değişken (lnMC) gerçekleştirilen endüstriyel tasarım miktarını açıklamakta anlamlıdır ve gerçekleştirilen endüstriyel tasarım sayısının yaklaşık olarak %45'ini açıklamaktadır. Modelin sunduğu t ve F istatistik değeri anlamlıdır. Borsa kapitalizasyonunda meydana gelen değişim gerçekleştirilen endüstriyel tasarım miktarı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

$$\ln\text{TRDMRK}_{it} = \alpha + \beta \ln\text{MC}_{it} + u_{it}$$

Yukarıdaki ticari marka başvuruları modelinde birinci model olan endüstriyel tasarım modeline uygulanan “F” testi birim ve zaman etkisini araştırmak için uygulanmıştır. Birim etki varlığını sınanan “F” test sonuçları aşağıdaki gibidir:

Tablo 4. Birim Etki Varlığı ANOVA (F) Testi Sonuçları

Standart Hata	.0243455
(t) İstatistik	15.42
Güven Aralığı	.327283 -- .4232909
Bağımsız Değişken Katsayısı	.3752869
Gözlem Sayısı	213
Gözlem Grubu	10
F Test (9-202)	205.21
R ²	0.6337

Logaritmik modelin, 9 – 202 serbestlik dereceli F test sonuçları 205.21 %95 güven düzeyinde F dağılım tablosu ile karşılaştırılarak test edilmiştir. Sonuçlara göre birim etkilerin “0” a eşit olduğu H₀

hipotezi reddedilmekte ve dolayısıyla birim etkilerin var olduğu anlaşılmaktadır. Modelde Zaman Etkisinin Varlığını sınamak için tüm zaman etkilerin sıfıra eşit olduğu $H_0: q_1=0$ hipotezi sınanmış ve F testi yapılmıştır. Zaman etkiler modelini tahmin ederek ulaşılan F testi ve Hausman testi sonuçları aşağıdaki gibidir.

Tablo 5. Zaman Etkisi Varlığı ANOVA (F) Testi Sonuçları

$$\ln\text{TRDMRK}_{it} = \alpha + \beta \ln\text{MC}_{it} + u_{it}$$

Standart Hata	.075342
(t) İstatistik	11.35
Güven Aralığı	.706572 -- 1003882
Bağımsız Değişken Katsayısı	.8552263
Gözlem Sayısı	213
Gözlem Grubu	30
F Test (29-182)	0.62
R ²	0.8293

F test 29-182 serbestlik dereceli olasılık değeri 0.62, %95 güven düzeyinde F dağılım tablosu ile karşılaştırılarak test edildiği sonuçlara göre H_0 hipotezi reddedilememekte ve modelde zaman etkilerin anlamsız olduğu sonucuna ulaşılmaktadır.

Hausman Test / Chi2 (1)	6.28
-------------------------	------

Test sonucu olan 6.28, “1” serbestlik dereceli X^2 tablosu ile karşılaştırılarak test edilmiştir. $6.28 > 3.84$ tablo değerinden büyük olduğu için H_0 reddedilerek tesadüfi etkiler tahmincisinin tutarsız olduğuna ve sabit etkiler tahmincisinin geçerli olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Sabit etkilerin bulunduğu modelde birimlere göre heteroskedasite sınaması değiştirilmiş Wald Testi ile birimler arası korelasyonun varlığının tespiti ise Breusch-Pagan Langrange Çarpanı LM test ile elde edilmiştir. H_0 : *Varyanslar birimlere göre homoskedastiktir.* (Wald Test) H_0 : *Birimler Arasında Korelasyon yoktur.* (LM Test) Şeklinde kurulan hipotezlerin sınanması aşağıdaki test sonuçları sayesinde gerçekleştirilmiştir.

Wald Test(Modifiye) / Chi2 (10)	69.68
Breusch-Pagan LM Test / Chi2 (45)	134.634

Sonuçlara göre (Wald Test) 10 serbestlik dereceli X^2 değeri tablo değeri ile test edildiğinde H_0 hipotezi reddedilmekte, varyansın birimlere göre değiştiği anlaşılmaktadır. Ayrıca LM Test istatistiği 45 serbestlik dereceli X^2 dağılımına uymaktadır. Birimler arası korelasyonsuzluğa işaret eden H_0 : *Birimler Arasında Korelasyon yoktur* biçiminde kurulan hipotez reddedilmekte ve birimler arasında korelasyon olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Sonuç olarak birimlere göre heteroskedasitenin ve birimler arası korelasyonun olduğu anlaşılmaktadır. Sabit etkilerin etkin olduğu modelde otokorelasyon durumunu sınamak için Bhargava, Franzini ve Narendranathan'ın Durbin-Watson ve Baltagi-Wu'nun yerel en iyi değişmez testleri kullanılmıştır.

Bhargava vd. (Modifiye) / Durbin-Watson	.49975116
Baltagi-Wu LBI	.6451776

Yukarıdaki test istatistikleri incelendiğinde literatürde kritik değerler verilmemesine rağmen değer 2' den küçükse otokorelasyonun önemli olduğu yorumu yapılmaktadır. (Tatoğlu, 2018, 226) Logaritmik, $\ln\text{TRDMRK}_{it} = \alpha + \beta \ln\text{MC}_{it} + u_{it}$; modelinde heteroskedasite, otokorelasyon ve birimler arası korelasyon olduğu varsayımı altında dirençli standart hatalarla hesaplanan istatistiki değerler aşağıda yer almaktadır.

Tablo 6. Driscoll-Kraay Standart Hata Testi Sonuçları

$$\ln\text{TRDMRK}_{it} = \alpha + \beta \ln\text{MC}_{it} + u_{it}$$

Standart Hata (Driscoll-Kraay)	.0480889
(t) İstatistik	7.80
Güven Aralığı	.2665023 – – .4840716
Bağımsız Değişken Katsayısı	.3752869
Gözlem Sayısı	213
Gözlem Grubu	10
Prop > F	0.000
R ²	0.5405
F (1, 9)	60.90

Driscoll-Kraay standart hatalarla tahmin edilen sabit etkilerin etkin olduğu ana modele ait istatistiki değerler yukarıdaki tabloda gözükmemektedir. Model logaritmik olduğundan parametre katsayısı elastikiyeti vermektedir. Ülkelerin borsa kapitalizasyonu değeri %1 artınca ülkelerin sahip olduğu ticari marka sayısı yaklaşık olarak %0.37 artmaktadır. Belirginlik katsayısı R² yaklaşık %54 tür, bilindiği üzere ekonometrik modellerde bağımsız değişken sayısı arttıkça R² değeri artmaktadır, modelin sunduğu R² değerini modelin bir bağımsız değişkenli model olduğu gerçeği ile ele almak daha anlamlı değerlendirmeye imkân sunabilir. Modeldeki açıklayıcı değişken (lnMC) ticari marka sahipliğini açıklamakta anlamlıdır ve ülkelerin elde ettiği yeni ticari marka sayısının yaklaşık olarak %54'ünü açıklamaktadır. Modelin sunduğu t ve F istatistik değerleri anlamlıdır. Test istatistiğinin ulaştığı nihai sonuca göre borsa kapitalizasyonunda meydana gelen değişim elde edilen ticari marka miktarı üzerinde anlamlı bir etkiye sahiptir.

3. Analiz Sonuçları

Bilindiği üzere ülkelerin çeşitli ar-ge çalışmaları sonucunda gerçekleştirdikleri endüstriyel tasarımlar, icatlar ve yenilikler kısa sürede ülkelerin patent haklarına dönüşmekte ve sahip olunan bu yenilikçi patent/tasarım/geliştirme hakları ise ülkelerin rekabet edebilme düzeyi yüksek, karlı durumdaki ticari markalarına dönüşüvermektedir. Bu bakış açısıyla günümüzde iktisadi olarak en çok kalkınmış ülkelerin aynı zamanda küresel ticari markaların sahipliğini en çok elinde bulunduran ülkeler olmalarına dikkat çekmek gerekmektedir. Günümüzün iktisadi ekosisteminde ABD gibi bir ülkenin küreselleşmeyi başarmış bir ticari markasının bir yıllık cirosunun birleşmiş milletlere kayıtlı onlarca küçük ülkenin bir yıllık hasılasının üzerinde olduğu gerçeği tüm iktisadi izleyiciler tarafından bilinmektedir. (Örn: Apple, Google, Intel vb) Aynı zamanda ABD'nin bugün sahibi olduğu

dünya markası olmayı başarmış bazı önemli ticari markaların gelişim süreçlerinin söz konusu ülkenin San Francisco bölgesinde bulunan ve dünyada Silikon Vadisi olarak bilinen bölgede gerçekleştirildiği de yatırım ekosisteminin katılımcıları tarafından bilinmektedir .

Silikon Vadisi günümüzde sadece Dünya'nın en büyük ar-ge ve endüstriyel tasarım bölgesi değildir; bölge aynı zamanda Dünyada yeni start-up'lara (girişimlere) en uygun ortamı yaratabilmeyi başarmış adeta bir ticari marka üretim fabrikası gibidir. Silikon Vadisine her gün yeni bir fikri, yeni bir ürün tasarımı ya da yeni bir ticarileştirilebilir çalışması olan yüzlerce girişimci gelmektedir; bu girişimcileri orada karşılayanlar ise hali hazırda yeni bir dünya markası olma ihtimaline sahip potansiyel buluşları gözetleyen risk sermayesi/yatırım kuruluşlarıdır. Bir dünya markası yaratmada iki temel unsuru oluşturan söz konusu bu iki grubu "fikir sahibi girişimci/ risk almaya hazır yatırımcı" bir araya getiren araçlar ise bölgede çoğunlukla New York finans merkezinin alt yapısından beslenen yatırım aracı kuruluşları ile ileri düzeyde finansal yetkinliğe sahip hukuk şirketleri olmaktadır. Yukarıda yazın taraması satırlarından da hatırlanacağı üzere kurumsallaştığı için güven duygusu tesis eden, güven duygusu tesis edebildiği için işlem maliyetlerini aşağı çekerek işin yapılabilmesini mümkün kılan ve aynı zamanda şirketleri daha rekabetçi olabildikleri duruma kavuşturan bu olguya "sosyal sermaye olgusu" denilmekte idi. Bu çalışmanın başlangıcında yapılan yazın taraması sonucunda açıkça anlaşılabilceği üzere Silikon Vadisi ABD'nin kalkınmasının arkasındaki en önemli itici güç durumundadır, Silikon Vadisi'ndeki yenilikçi buluşların, tasarımların ve bu tasarımların süratle hayata geçirilerek bir ticari markaya dönüştürülebilmesinin arkasındaki esas güç ise bölgenin sosyal sermaye olgusu tarafından desteklenmesidir. Bahsi geçen sosyal sermaye olgusu ise gerçek anlamda bir uluslararası finans merkezinin sahip olduğu tüm özelliklerden başka bir şey değildir. Uluslararası finans merkezlerinin en önemliden en önemsize doğru sıralamasını yapan GFCI 24 ve GFCI 25 endekslerine bakıldığında dünyanın en büyük, en önemli finans merkezlerinin aynı zamanda dünyada en yüksek borsa kapitalizasyonuna sahip merkezler oldukları dikkat çekmektedir. (New York, Şangay, Londra...) Ayrıca ülkelerin uluslararası bir finans merkezine dönüşmesinin ilk koşulu kabul edilen finansal liberalleşme sonrası borsa kapitalizasyon değerlerinin yükselmeye başladığı literatürde yapılan çalışmalarda açıkça görülmektedir. Bu yaklaşımlar çerçevesinde ekonometrik analizi yapılmak üzere kurulan modeller ülkelerin finansal liberalleşmeye başladıkları tarihten başlayarak borsa kapitalizasyonlarında meydana gelen değerlenmenin ülkelerin kalkınmasında çekirdek gücü oluşturan endüstriyel tasarım üretebilme kabiliyetini ve bu tasarımları ticari markalara dönüştürerek nihayetinde kalkınmanın yolunu açabilme gücünü etkileyip etkilemediğini test etmek için oluşturulmuştur. Modellerin uygun istatistiki testlerle sınanması sonucunda ortaya çıkan sonuç ise ülkelerin borsa kapitalizasyon değerleri arttıkça gerçekleştirdikleri endüstriyel tasarım miktarlarının ve ülkelerin sahip oldukları ticari marka sayılarının pozitif etkilendiği yönündedir. Bulgular risk sermayesi üretebilme gücüne sahip yüksek sosyal sermaye olgusu barındıran ekonomilerin (bir UFM'ye sahip olan ülkeler) yeni buluşları finanse ederek kalkınmanın yolunu açtığı yönündeki literatür bulgularını destekler niteliktedir.

SONUÇ

Araştırmanın bütününde uluslararası finans merkezleri bir sosyal sermaye olgusu olarak ele alınıp incelenmiştir. Çalışmada uluslararası finans merkezlerinin küresel sıralamasını yapan GFCI 24

– GFCI 25 endekslemelerinin alt başlıkları incelendiğinde uluslararası finans merkezlerinin aynı zamanda yüksek sosyal sermaye olgusu ihtiva eden sistemler oldukları anlaşılmaktadır. Bu konu hakkında gerçekleştirilen literatür taraması ise sosyal sermaye olgusu ile iktisadi kalkınma arasında sosyal sermayeden iktisadi kalkınmaya doğru anlamlı pozitif ilişkilerin varlığına dikkat çekmektedir. Özellikle Amerika'nın teknoloji ve Start-up üssü olan Silikon Vadisi üzerinde yapılan çalışmalar bu ilişkinin oldukça kuvvetli olduğunu yansıtmaktadır. Bu yaklaşımla çalışma kapsamında incelenen iktisadi modellemeler, uluslararası finans merkezi olma hedefi taşıyan 10 ülkenin finansal liberalleşme tarihlerinden başlayarak bir uluslararası finans merkezinin en önemli ayırt edici özelliği olan borsa kapitalizasyonunun gelişimi (bağımsız değişken) ile post modern ekonomilerde kalkınmanın esas unsurları arasında sayılan endüstriyel tasarım ve markalaşma gibi bağımlı değişkenler üzerindeki etkisini ölçebilmek üzere oluşturulmuştur. Bulgular ülkelerin finansal liberalleşmeye başladıktan sonra borsa kapitalizasyon değerlerinin yükseldiğini bunun ise ülkelerin endüstriyel tasarım (icat-buluş) ve markalaşma üzerinde pozitif etkilere sahip olduğunu göstermektedir. Bu sonuçlara göre uluslararası finans merkezine dönüşebilmek adına ülkelerin finansal liberalleşme ile attıkları ilk adım ülkelere fon akışları başlatmakta, ülkelerin borsa kapitalizasyon değerlerini yükseltmekte ve nihayetinde araştırma geliştirme faaliyetlerini destekleyerek fikir ve buluşların start-up mekanizmaları ile ticari bir marka olarak hayata geirilebilmesine olanak sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

- AYDIN Halil İbrahim: (2015) Sosyal Sermaye – Ekonomik Kalkınma İlişkisi Avrupa Birliği Ülkeleri Üzerine Panel Regresyon Analizi, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi,
- CASTİLLA, Emilio J. , HOKYU Hwang, ELLEN Granovetter, and MARK Granovetter: (2000) “Social Networks in Silicon Valley”, Standford University Press, 1-60
- ÇETİN, Murat: (2016) “Bölgesel Kalkınmada Sosyal Ağların Rolü: Silikon Vadisi Örneği”. Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 21 / 1: 1-25.
- ERSELCAN, Feray. (2009) “Sosyal Sermaye ve Ekonomik Kalkınma: Sivas, Kayseri, Yozgat Bölgesinde Bir Araştırma”, Doktora Tezi, Sivas.
- GÜNDOĞDU Nur: (2015) “İş Ağlarının Ve Sosyal Sermayenin Uluslararasılaşma Ve Yenilikçilik Üzerindeki Etkisi” Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi,
- GRANATO, J., INGLEHART, R. and LEBLANG, D: (1996) ‘The Effect of Cultural Values on Economic Development: Theory, Hypotheses, and Some Empirical Test’, American Journal of Political Science 40: 607–31
- IRAVANİ Mohammad Reza: (2010) “Role of Social Capital on Development” Journal of Alternative Perspectives in the Social Sciences” Vol 2, No 2, 966-978
- JACKMAN, R.W. and MİLLER, R.A. (1996) ‘The Poverty of Political Culture’, American Journal of Political Science 40: 697–716.
- KNACK Stephen and KEEFER Philip: (1997) “Does Social Capital Have an Economic Payoff? A Cross-Country Investigation”, The Quarterly Journal of Economics, Vol. 112, No. 4, pp. 1251-1288 Published by: The MIT Press
- ÖZCAN Burcu: (2011) “Sosyal Sermaye ve Ekonomik Kalkınma” İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul.

- PATTON, Donald, KENNEY, Martin. (2003) "Innovation and social capital in Silicon Valley." BRIE Working Paper 155 1-28
- SCHNEİDER, Gerald., PLÜMPER, Thomas., & BAUMANN, Steffen. (2000) "Bringing Putnam to the European Regions. European Urban and Regional Studies", 7-4, 307-317.
- SWANK, Duane: (1996) 'Culture, Institutions, and Economic Growth: Theory, Evidence, and the Role of Communitarian Politics', American Journal of Political Science 1996 40: 660-79
- TARAKCIOĞLU Altınay, AKINCI Ayşenur, ÖZDEN Sevgi: (2018) "Sanayi Devriminden 1990'lara Dünyadaki Finansal Yapının Gelişimi Ve Bretton Woods Kurumlarının Ortaya Çıkış Süreci". Bankacılık Ve Sermaye Piyasası Araştırmaları Dergisi 2 / 5 1-18.
- TATOĞLU, Ferda Yerdelen: (2018a) "Panel Veri Ekonometrisi, İstanbul", Beta Yayınevi, 4. Baskı.
- TATOĞLU, Ferda Yerdelen: (2018b) "İleri Panel Veri Analizi, İstanbul", Beta Yayınevi, 3. Baskı.
- TEKİN, Bilgehan , YENER, Erol : (2019) "Brics Ve G7 Ülkeleri İle Türkiye'de Hisse Senetleri Piyasaları Ve Ekonomik Büyüme Arasındaki Nedensellik Ve Eşbütünleşme İlişkilerinin Karşılaştırmalı Analizi". Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi 20 / 3: 535-559.
- TEMELLİ, Fatma , ŞAHİN, Dilek: (2018) "Apec Ülkelerinde Finansal Gelişme Ve Ekonomik Büyüme İlişkisinin Analizi". Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi 11 / 1: 305-324.
- THE ECONOMİST INTELLİGENCE UNİT (2013) "Industry Report Hong Kong Financial Services", UK Press.
- TOBİN, James , CİCİOĞLU, Şükrü: (2004) "Finansal Küreselleşme". Bilgi Sosyal Bilimler Dergisi / 9: 135-141.
- TOFFLER Alvin: (2008) "Üçüncü Dalga", Çev. Selim Yeniçeri, Koridor Yayıncılık, İstanbul
- TOPRAK Aslı Okay: (2018) "Finansal Gelişme ve İktisadi Büyüme: Farklı Ekonomik Yapılar Açısından Ampirik Bir Araştırma", İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Anabilim Dalı, Doktora Tezi.
- TUNA, Yusuf, Yumuşak, İbrahim. (2011) "Kalkınmışlık Göstergesi Olarak Beşeri Kalkınma İndeksi ve Türkiye Üzerine Bir Değerlendirme". İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası 52 / 1.
- TÜLÜCE Nadide Sevil Halıcı: (2013) "Sosyal Sermaye Faktörünün Ekonomik Büyüme Üzerindeki Etkisi: Dinamik Panel Uygulaması", Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi Kayseri.
- WHİTELEY, Paul: (1997) 'Economic Growth and Social Capital', paper presented at the ECPR workshop on Social Capital and Politico-economic Performance (April), University of Bern, Switzerland
- WOOLCOCK Michael: (1998) "Social capital and economic development: Toward a theoretical synthesis and policy framework" Theory and Society 27: 151-208, Kluwer Academic Publishers
- YARCI, Selman: (2011) "Pierre Bourdieu'da Sosyal Sermaye Kavramı" Akademik İncelemeler Dergisi Cilt:6 Sayı:1 125-135.
- Z/YEN: "The Global Financial Centres Index" 24 september 2018 s 8

İnternet Kaynakları

- WFE: <https://www.world-exchanges.org/our-work/statistics>, Erişim 03-01-2019
- World Bank Group: "Uluslararası Borç İstatistikleri": <https://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=1276&series=DT.DOD.DSTC.PR.DS.US> (Çevrimiçi) 10, 01, 2019
- WJP: "Rule of Law Index" https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-ROLI-2018-June-Online-Edition_0.pdf (Çevrimiçi) 29, 01, 2019
- World Bank Group: "Doğrudan Yabancı Yatırım Net Sermaye Girişleri", <https://data.worldbank.org/indicator/BX.KLT.DINV.CD.WD?locations=JP-US-GB-SG-HK&view=chart> (Çevrimiçi) 05-02-2019

- UNCTAD: “ Kalkınmış ve Kalkınma Yolundaki lkelere Sermaye Akışları” <https://unctadstat.unctad.org/wds/TableView/tableView.aspx> (evrimii) 12-02-2019
- WIPO: “Endüstriyel Dizayn Verileri” ; <https://www3.wipo.int/ipstats/IpsStatsResultvalue>; : “WIPO Statistics Database” Erişim 10-04-2019
- WIPO: “Patent Verileri”; <https://www3.wipo.int/ipstats/IpsStatsResultvalue> , : “WIPO Statistics Database” Erişim 10-04-2019
- WIPO: “Trade Mark Verileri” ; <https://www3.wipo.int/ipstats/IpsStatsResultvalue> : “WIPO Statistics Database” Erişim 10-04-2019
- World Bank Group: “Borsa Kapitalizasyonu Verileri” <https://data.worldbank.org/indicator/CM.MKT.LCAP.CD?locations=BR-CN-MY-ID-TR-SG-MX-ZA-TH-AE&view=chart> World Bank, Erişim 10-04-2019